DOI: https://doi.org/10.37634/efp.2025.7.11
УДК 343.9

Роман Олександрович ***КОРОТЯ***
аспірант, Київський університет права НАН України
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-5976-2181

СУБ'ЄКТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ (КОМПАРАТИВІСТСЬКИЙ АНАЛІЗ)

У статті окреслено ознаки суб'єкта легалізації майна, зокрема ознаки кваліфікованого складу легалізації майна як використання під час відмивання майна можливостей, пов'язаних з виконанням професійної діяльності та систематичність діяльності з відмивання майна. Зроблено висновок про різноманітність підходів до визначення ознак кримінальної відповідальності у законодавствах держав ЄС. Визначено, що запозичення окремих положень кримінальних законодавств держав ЄС сприяло б вдосконаленню регулювання кримінальної відповідальності за легалізацію майна.

Ключові слова: *суб'єкт кримінального правопорушення, законодавство держав ЄС, кримінальна відповідальність, легалізація (відмивання) майна, злочинність, кримінальне законодавство, міжнародне співробітництво, порівняльно-правовий аналіз*

ВСТУП

Розглядаючи особливості кримінальної відповідальності за легалізацію майна, потрібно звернути увагу, що в окремих державах, зокрема Ізраїлі, Іспанії, США, серед покарань, закріплених у відповідних статтях є штраф не у фіксованому розмірі (величинах), а сума якого обраховується залежно від суми легалізованого майна. У ст. 209 Кримінальному кодексі (КК) України у чинній редакції не передбачено ні покарання у виді штрафу, ні застосування спеціальної конфіскації до майна, яке становить предмет легалізації, а натомість закріплено покарання у виді конфіскації майна особи, що є єдиним майновим покаранням. Це пояснюється тим, що в межах за законодавством ЄС саме позбавлення волі є основним покаранням за легалізацію майна, тоді як майнове покарання, штраф незалежно від порядку його обрахування або конфіскація є додатковими покараннями, а розвиток законодавства України в частині регулювання кримінальної відповідальності за легалізацію майна здійснюється в межах стандартів ЄС.

Увагу питанням легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та міжнародному співробітництву з протидії цьому виду злочинності приділяли І.І. Білоус, П.Д. Біленчук, Завидняк І.О., О.О. Дудоров, І.С. Кундельська, В.В. Лисенко, М.А. Погорецький, Д.В. Строгаль, Т.М. Тертиченко, О.В. Халін та ін. Проте приклади законодавств держав ЄС про кримінальну відповідальність за легалізацію майна дають підстави для висновку про різноманітність підходів до визначення її ознак у законодавствах держав ЄС, що зі свого боку потребує додаткового аналізу.

МЕТА статті – компаративістський аналіз суб'єкта легалізації майна, одержаного злочинним шляхом.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано такі методи, як аналіз та синтез, порівняння, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Всебічне дослідження кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом не є можливим без вивчення зарубіжного досвіду її регулювання. У цьому контексті, з огляду на євроінтеграційний курс України, первинного значення набувають дослідження стандартів ЄС у галузі кримінально-правової протидії легалізації майна. У гл. IV КК Франції відмивання майна визначається як діяння, спрямоване на неправдиве обґрунтування джерела походження майна або доходів, отриманого шляхом вчинення злочину, внаслідок якого одержано пряму чи непряму вигоду. Діяння, які становлять відмивання майна, охоплюють сприяння фінансовій операції, укладення угоди, приховання або інших прямих або опосередкованих діянь, вчинених з майном, отриманим в результаті вчинення злочину або проступку (ст. 324-1 КК Франції). Зазначене діяння карається штрафом в 2500 євро та позбавленням волі на строк до п'яти років. Додаткові покарання, які може бути призначено фізичній особі, становлять заборона обіймати публічну посаду або здійснювати професійну чи громадську діяльність, під час здійснення або у зв'язку зі здійсненням якої злочинне діяння скоєно, на строк до п'яти років. У ст. 324-2 КК Франції закріплено ознаки кваліфікованого складу відмивання майна, що карається штрафом у 5000 євро та позбавленням волі на строк до десяти років: 1) систематичність діяльності з відмивання майна; 2) використання при відмиванні майна можливостей, пов'язаних з виконанням професійної діяльності; 3) діяння вчинено організованою групою. Фізичній особі може бути призначено безстрокове покарання у виді заборони обіймати публічну посаду або здійснювати професійну чи громадську діяльність, під час здійснення або у зв'язку зі здійсненням якої злочинне діяння скоєно [1].

Залежно від обставин справи суму штрафу може бути збільшено судом до половини вартості майна або коштів, стосовно яких здійснено відмивання (ст. 324-3 КК Франції). Крім цього, фізичним особам, визнаним винуватими у вчиненні злочинів, передбачених ст.ст. 324-1 та 324-2 КК Франції, може бути призначено такі додаткові покарання: 1) заборона зберігання або носіння зброї, строком не більше п'яти років; 2) заборона вчинення дій, пов'язаних з обігом окремих цінних паперів, зокрема, з векселями строком не більше п'яти років; 3) позбавлення права керування транспортним засобом строком не більше п'яти років, поза рамками професійної діяльності; 4) конфіскація транспортних засобів; 5) конфіскація зброї; 6) конфіскація предметів, які використо-

© Р.О. КОРОТЯ, 2025

вувались або призначено для вчинення злочинного діяння; 7) обмеження окремих політичних або громадянських прав; 8) заборона залишати територію Франції на строк не більше п'яти років – для громадянина Франції або особи, яка є резидентом Франції, та заборона перебування на території Франції на строк від 10 років або безстроково стосовно будь-якої іншої особи [1].

Відповідно до ст. 324-9 КК Франції юридичні особи також можуть бути суб'єктами відмивання майна у тих випадках, коли злочин вчиняється в їхніх інтересах. Відповідальність юридичної особи є субсидіарною до відповідальності фізичної особи. До юридичних осіб застосовується покарання у виді штрафу та позбавлення права здійснювати діяльність, у зв'язку з якою вчинено відмивання майна [1].

Згідно з ч. 1 ст. 301 КК Іспанії [2] будь-яка особа, яка придбала, володіє, використовує, перетворює або передає активи, знаючи, що вони походять від злочинної діяльності, вчиненої нею самою або будь-якою третьою особою, або вчинила будь-яку іншу дію, щоб приховати злочинне походження активів, або щоб допомогти особі, яка брала участь у злочині, внаслідок якого отримано активи, уникнути правових наслідків своїх дій, карається позбавленням волі на строк від шести місяців до шести років та штрафом від одного до трьох розмірів вартості майна. Крім цього, враховуючи тяжкість діяння та інші обставини, особі може бути призначено додаткове покарання у виді позбавлення права займатися професійною діяльністю чи діяльністю на строк від одного до три роки, та/або примусовим закриттям відповідного суб'єкта господарської діяльності, остаточним або на строк до п'яти років. Покарання ближче до верхньої межі призначається тоді, якщо майно походить від будь-якого зі злочинів, пов'язаних із незаконним обігом отруйних засобів, наркотичних засобів або психотропних речовин, передбачених ст.ст. 368-372, а також хабарництвом, зловживанням впливом та іншими корупційними діяннями, вчиненими під час виконання державними службовцями службових обов'язків, корупційними злочинами у міжнародних господарських операціях, розкраданням, шахрайством, ухиленням від сплати податків, злочинами у сфері організації території та містобудування (гл.гл. V, VI, VII, VIII, IX і X розд. XIX, гл. I роз. XVI КК Іспанії). Також відмивання активів охоплює приховування справжнього характеру, походження, місцезнаходження, призначення, переміщення або прав на активи (ч. 2 ст. 301 КК Іспанії). Якщо дії, зазначені у ч.ч. 1 та 2 ст. 301 КК Іспанії, вчинено через недбалість, вони караються позбавленням волі від шести місяців до двох років і штрафом від одного до трьох розмірів активів. Якщо доведено злочинне походження активів, вони підлягають конфіскації навіть тоді, коли особу звільнено від покарання, кримінальної відповідальності або спливла давність кримінального переслідування [2].

Ст. 302 КК Іспанії передбачає особливості кримінальної відповідальності за відмивання майна осіб у складі злочинної організації – таким особам призначається покарання, ближче до верхньої межі, передбаченої у відповідній частині ст. 301 КК Іспанії. Тоді, коли злочин вчинено у складі організованої або терористичної групи або організації, злочинне походження активу встановлюється так: майно кожної з осіб, визнаних винними у злочинах, скоєних у межах злочинної чи терористичної організації чи групи, або за терористичний злочин, що є непропорційним до доходу, законно отриманого кожною з цих осіб, вважається отриманим в результаті злочинної діяльності. У ч. 2 ст. 302 КК Іспанії регламентовано відповідальність юридичних осіб у разі їх залучення до відмивання майна. Юридичні особи несуть кримінальну відповідальність за дії, спрямовані на відмивання активів, вчинені від їх імені та/або та в їх інтересах їх законними представниками та де-факто чи де-юре керуючими особами [2].

У ст. 303 КК Іспанії суб'єкти відмивання активів, які, крім призначення покарання за відповідною частиною ст. 301 КК Іспанії, підлягають додатковому покаранню у виді спеціальної заборони на державну роботу та посаду, професію чи ремесло, промисел чи комерцію на строк від трьох до десяти років. До таких осіб віднесено підприємців, посередників у фінансовому секторі, медичних працівників, державних службовців, соціальних працівників, вчителів або вихователів під час виконання службових чи професійних обов'язків. Покарання у вигляді повної заборони накладається на строк від десяти до двадцяти років, якщо такі дії вчинені державною установою чи підприємством державної форми власності або її службовою особою [2].

Відповідно до § 1 ст. 299 КК Польщі будь-яка особа, яка приймає, володіє, використовує, передає або переміщує за кордон будь-які платіжні засоби, фінансові інструменти, цінні папери, валютні цінності, майнові права чи інше рухоме або нерухоме майно, отримане від вигоди, пов'язаної зі здійсненням злочину, а також переховує, передає або перетворює їх, сприяючи передачі їх у власність або у володіння, або здійснює інші дії, які можуть перешкодити встановленню їх злочинного походження чи конфіскації, підлягають покарання у виді позбавлення волі від 6 місяців до 8 років. Згідно з § 2 ст. 299 КК Польщі такому ж покаранню підлягає особа, яка, будучи службовцем або діючи від імені або за дорученням банку, фінансової чи кредитної установи чи іншої організації, зобов'язана реєструвати операції та осіб, які здійснюють операції відповідно до закону, всупереч встановленим правилам, приймає засоби платежу, фінансові інструменти, цінні папери, валютні цінності, передає або конвертує їх, або вчиняє інші дії за наявності обставин, які викликають обґрунтовану підозру, що вони є предметом дії, зазначеної в § 1, або надає послуги, спрямовані на приховування їх злочинного походження, або послуги з їх захисту від конфіскації. Особа, яка вчиняє діяння, передбачені §§ 1, 2 ст. 299 КК Польщі за змовою з іншими особами або отримує вигоду у значному розмірі, карається позбавленням волі на строк від 1 до 10 років [3].

У разі засудження за злочин, зазначений у §§ 1 або 2 ст. 299 КК Польщі, суд постановляє рішення про конфіскацію речей, отриманих прямо чи опосередковано внаслідок злочину, а також прибутків від цього злочину або їх еквівалент, навіть якщо вони не становили власності винного. Конфіскація не застосовується, якщо предмет, вигода або їх еквівалент підлягають поверненню потерпілій стороні або іншій особі. Крім цього, § 8 ст. 299 КК Польщі містить норму про спеціальне звільнення від покарання особи, яка добровільно повідомила органу, відповідальному за кримінальне переслідування відмивання майна, відомості про осіб, які брали

участь у вчиненні цього злочину, та обставини його вчинення, якщо це запобігло вчиненню відмивання майна. Тоді, коли зазначене добровільне повідомлення не запобігло вчиненню злочину, суд призначає покарання з урахуванням обставини, зазначеної у § 8 ст. 299 КК Польщі, як такої, що його пом'якшує [3].

На відміну від ФРН, Франції та Польщі, де норми про відповідальність за легалізацію майна передбачено безпосередньо у кримінальних законах, у Данії, Норвегії, Фінляндії та Швеції відповідні норми закріплено в спеціальних актах [5-8].

Наприклад, у 2014 р. прийнято Закон Швеції «Про покарання за правопорушення, пов'язані з відмиванням грошей», щоб уточнити кримінально-правову базу для відмивання коштів та фінансування тероризму. За основні злочини, пов'язані з відмиванням грошей, особам, визнаним винними, загрожує позбавлення волі на строк до двох років: це вжиття будь-яких заходів, які мають на меті приховати факт наявності грошей або іншого майна, яке походить від правопорушення чи кримінальної діяльності або сприяє можливості привласнення цього майна або його вартості, а саме передачу, набуття, перетворення, зберігання власності; або постачання, набуття або складання документа, який може надати розумне пояснення про володіння майном, укладення угод з метою створення видимості походження майна, вчинення дій, які мають характер прикриття або інших заходів такого змісту. Злочини, пов'язані з грубим відмиванням грошей (gross money laundering offence), передбачають покарання у вигляді позбавлення волі на строк від шести місяців до шести років. Вирішуючи, чи є правопорушення грубим, суди враховують вартість майна, чи був злочин частиною злочинної діяльності, яка проводилася систематично чи широко, або чи мала вона інший небезпечний характер. Дрібне відмивання грошей (money laundering misdemeanour) карається штрафом або позбавленням волі на строк до шести місяців. Також у ст. 7 Закону Швеції «Про покарання за правопорушення, пов'язані з відмиванням грошей» як окремий вид злочинного діяння виділено комерційне відмивання грошей (commercial money laun-dering), яка має місце, якщо особа вчиняє дії, зазначені у ст. 3 в контексті господарської діяльності, проте покарання за цією статтею не перевищує ті, що вказані у ст. 3 зазначеного закону. Закон також за винятком тих випадків, коли «конфіскація є явно необґрунтованою» передбачає конфіскацію грошей, іншого майна, що є предметом злочину, доходів, одержаних від відмивання майна згідно з цим Законом; усього майна, яке особа отримала в якості оплати за витрати, понесені під час відмивання майна згідно з цим Законом або вартість таких надходжень [8].

Згідно зі ст. 191 КК Китаю відмивання коштів охоплює такі операції з коштами, одержаними злочинним шляхом: відкриття грошових рахунків; конвертацію майна в готівку, застосування фінансових інструментів або оборотних цінних паперів; переказ грошових коштів; передачу активів за кордон, передачу/трансформацію злочинних доходів і доходів шляхом застави, оренди, продажу та купівлі, інвестування, фіктивних операцій, використання підроблених цінних паперів, спотворення результатів доходів, лотерей, азартних ігор, а також змішування злочинних доходів з операційними доходами готівкових підприємств, таких як торговельні центри, ресторани чи розважальні заклади. Також відмивання коштів полягає у допомозі іншим особам у переведенні злочинних доходів і прибутків в офшори шляхом перевезення, транспортування або пересилання таких доходів; або використанні інших способів передачі/трансформації злочинних доходів і прибутків. Предикатними злочинами, пов'язаними з відмиванням грошей, злочини, які стосуються злочинної діяльності, пов'язаної з обігом наркотиків, організованою злочинністю, тероризмом, контрабандою, корупцією та хабарництвом, порушенням порядку фінансового регулювання та фінансовим шахрайством. Ухилення від сплати податків не є предикатним злочином для відмивання грошей. Незважаючи на це, фальсифікація або приховування доходів, отриманих внаслідок ухилення від сплати податків, кваліфікується як окремий злочин, пов'язаний із фальсифікацією або приховуванням доходів, одержаних злочинним шляхом [9].

Суб'єктами легалізації майна є як фізичні, так і юридичні особи. Максимальне покарання, яке може бути застосоване до особи, визнаної винною у відмиванні грошей, – це позбавлення волі до десяти років та/або штраф без верхньої межі, а також конфіскація доходів, одержаних злочинним шляхом. Покарання юридичних осіб охоплює штраф без верхньої межі та конфіскацію незаконних доходів юридичних осіб та доходів, одержаних безпосередньо відповідальними фізичними особами, які підлягають позбавленню волі на строк до десяти років та/або штрафу без верхньої межі з конфіскацією доходів, одержаних незаконним шляхом [9].

ВИСНОВКИ

Наведені приклади законодавств держав ЄС про кримінальну відповідальність за легалізацію майна дають підстави для висновку про різноманітність підходів до визначення її ознак у законодавствах держав ЄС, незважаючи на єдність мінімальних стандартів її криміналізації, відповідність яким можна констатувати стосовно кримінального законодавства України. Проте, на нашу думку, запозичення окремих положень кримінальних законодавств держав ЄС сприяло б вдосконаленню регулювання кримінальної відповідальності за легалізацію майна. Насамперед звертаємо увагу на те, що у санкціях норм, закріплених у різних частинах ст. 209 КК України, передбачено покарання у виді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Проте у жодній частині не зазначено таку ознаку суб'єкта легалізації майна як службова особа або іншу подібну ознаку, що надає зазначеному вище покарання абстрактний характер. Тому застосування досвіду Франції, у ст. 324-2 КК якої передбачено таку ознаку кваліфікованого складу легалізації майна як використання у відмиванні майна можливостей, пов'язаних з виконанням професійної діяльності та систематичність діяльності з відмивання майна, могло б удосконалити норми, закріплені у ст. 209 КК України. Ознаку «використання можливостей, пов'язаних з виконанням професійної діяльності» з урахуванням лексики КК України може бути сформульовано як «зловживання службових осіб владою або службовим становищем, або зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги». Ознака систематичності діяльності зловживання майна відображає ту обставину, що відмивання майна для особи становить злочинний промисел.

References

1. Criminal Code of France. URL: https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/french_penal_code_33.pdf
2. Espana. Criminal Code. 2013. URL: https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf
3. The Criminal code of the Republic Poland. URL: https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Poland/show
4. The Criminal code of Sweden. URL: https://sanctionscanner.com/Aml-Guide/anti-money-laundering-aml-in-sweden-129
5. The Criminal code of Denmark. URL: https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=19d424ba-459a-4846-833c-68976eab5c04
6. The Criminal code of Norwen. URL: https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2018-06-01-23
7. The Criminal code of Finland. URL: https://rahanpesu.fi/en/money-laundering
8. Act on penalties for money laundering offences. issued on 15 May 2014. URL: https://www.government.se/contentassets/b202f4b9e9e44ded80b29fa6f62fbb2d/act-on-penalties-for-money-laundering-offences-2014307/
9. Anti-Money Laundering Laws and Regulations China 2023. URL: https://iclg.com/practice-areas/anti-money-laundering-laws-and-regulations/china

Roman KOROTIA
postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-5976-2181

SUBJECT OF LEGALIZATION (LAUNDERING) OF PROPERTY OBTAINED BY CRIME (COMPARATIVE ANALYSIS)

Subject of legalization (laundering) of property obtained by crime (comparative analysis) The characteristics of the subject of legalization of property are outlined, in particular the characteristics of the qualified composition of legalization of property as the use of opportunities related to the performance of professional activities in property laundering and the systematic nature of property laundering activities. The conclusion is made about the diversity of approaches to determining the characteristics of criminal liability in the legislation of the EU states. It is determined that borrowing individual provisions of the criminal legislation of the EU states would contribute to improving the regulation of criminal liability for legalization of property. The examples of the legislation of the EU states on criminal liability for the legalization of property give grounds for concluding that there is a variety of approaches to determining its features in the legislation of the EU states, despite the unity of the minimum standards of its criminalization, compliance with which can be stated in relation to the criminal legislation of Ukraine. However, in our opinion, borrowing certain provisions of the criminal legislation of the EU states would contribute to improving the regulation of criminal liability for the legalization of property. First of all, we draw attention to the fact that the sanctions of the norms enshrined in various parts of Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine provide for a punishment in the form of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities for a period of up to three years. However, no part indicates such a feature of the subject of property legalization as an official or other similar feature, which gives the above-mentioned punishment an abstract character. Therefore, using the experience of France, in Art. 324-2 of the Criminal Code, which provides for such a sign of the qualified composition of property legalization as the use of opportunities related to the performance of professional activities and the systematic nature of property laundering activities, could improve the norms enshrined in Article 209 of the Criminal Code of Ukraine. The sign of "use of opportunities related to the performance of professional activities" taking into account the vocabulary of the Criminal Code of Ukraine can be formulated as "abuse of power or official position by officials, or abuse of authority by persons providing public services". The sign of the systematic nature of property abuse activities reflects the fact that property laundering for a person constitutes a criminal enterprise.

Keywords: *subject of criminal offense, legislation of the EU states, criminal liability, legalization (laundering) of property, crime, criminal legislation, international cooperation, comparative legal analysis*